

1. Indeling en een voorbeeld

Tekst Henk van der Scheer

Voor imkers is het van belang om kennis te hebben van 'wat er groeit en bloeit'. Dit omdat honingbijen op bloemplanten hun voedsel, nectar en stuifmeel, verzamelen. Hoe meer bloemplanten van dezelfde soort bijeen staan, hoe beter/groter de dracht is, mits het bloemen zijn die door bijen worden bevrogen. De veldgids 'Plantengemeenschappen van Nederland' en een goede determinatiegids helpen u om vast te stellen waar uw honingbijen het in de natuur naar de zin zullen hebben.

Bedekking

De bodem in het grootste deel van ons land is bedekt met planten. Het strand is de uitzondering en in betegelde of met grind bedekte tuinen en op veel belopen pleinen is de plantengroei spaarzaam. Het totale aantal planten wordt de vegetatie genoemd. Als we die vegetatie ergens niet willen, dan noemen we dat onkruid of vuulte, zoals de Zeeuwen zeggen. Verwijderen kan met de hak, de schoffel of de ploeg. Een moeizame en tijdrovende bezigheid voor tuinier en agrariër. We kunnen het onkruid wel dood spuiten met een herbicide, maar na verloop van tijd gaan er toch weer planten groeien.

Planten groeien niet zomaar willekeurig door elkaar, maar vertonen een samenhang. Zo groeien er geen paardenbloemen in open water of gele lissen op een heideveld. Het samengroeien van planten zegt iets over de omgeving, zoals de bodemeigenschappen, de waterhuishouding, het klimaat en het grondgebruik. Veranderingen in het milieu laten al snel verschuivingen zien in samenstelling van de soorten; de onderlinge verhouding in aantallen en de mate van bedekking verandert.

Veldgids en Flora

Al die kennis is verzameld in standaardwerken zoals *De vegetatie van Nederland* (vijf delen) en de *Atlas van plantengemeenschappen van Nederland* (vier delen). In het digitale informatiesysteem *SynBioSys Nederland* is al die kennis samengebracht. Ook is er behoefte aan een beknopte veldgids. De eerste editie verscheen in 2010. In 2019 verscheen de tweede, herziene editie, geschreven door vegetatiedeskundigen onder leiding van dr. Joop Schaminée, hoogleraar en verbonden aan Wageningen UR en de Radboud Universiteit Nijmegen. Als uw kennis over planten beperkt is, dan kunt u een plantensoort determineren met een determinatiegids, zoals *Heukels' Flora van Nederland*. De 24e druk is in 2020 verschenen. In kleur, waardoor de soorten nog beter te herkennen zijn.

Veldgids Plantengemeenschappen van Nederland.
Foto Richard de Bruijn

Indeling van een gemeenschap

Vanaf nu wil ik u een jaar lang meenemen in de kennis over plantengemeenschappen van Nederland. Allereerst een uitleg over de indeling en het gebruik van de veldgids. Daarin is de plantengroei in ons land ingedeeld in 46 klassen en 253 associaties. Die vormen het uitgangspunt. Plantengemeenschappen zijn onderdeel van een hiërarchisch systeem onderverdeeld in Klassen, daaronder Orden, daaronder Verbonden en dan Associaties. Die Associaties zijn plantengemeenschappen zoals ze in het veld te zien en te herkennen zijn. Soms ontbreken kenmerkende soorten in zo'n gemeenschap. Dan gaat het om 'verarmde' vegetaties als gevolg van vermesting, verzuring of verdroging. De gids bevat determinatiesleutels: vier hoofdsleutels om te bepalen tot welke klasse een begroeiing is te rekenen:
1. Open water, moerassen en natte heiden, 2. Graslanden,

Sikkellklaver (*Medicago falcata*). Foto Orest Lyzhechka

Bijenstal op landgoed Reuversweerd, met op de achtergrond paardenkastanjes en lindebomen. Foto Henk van der Scheer

zomen en droge heiden, 3. Kust en binnenlandse pioniermilieus, en 4. Ruigten, struwelen en bossen. Elke klasse omvat een aantal orden met onder elke orde verbonden en elk verbond kent een aantal associaties. Standplaatskenmerken en plantensoorten bepalen waartoe een vegetatie behoort.

De gids geeft de samenstelling van plantengemeenschappen compact weer in samenvattende tabellen. Daarin staat in welk percentage de plantensoorten in de gemeenschap voorkomen en of ze een status hebben van kensoort. Een kensoort is een soort die in een bepaalde plantengemeenschap duidelijk algemener is dan in alle andere plantengemeenschappen in een bepaald gebied, zodat ze als kenmerkend voor die gemeenschap wordt beschouwd. Algemener kan betekenen dat die soort opvallend vaker voorkomt in een bepaalde gemeenschap en/of zelden of nooit in een

andere en/of steeds in grotere aantallen aanwezig is. In de plantensociologie worden kensoorten gebruikt om plantengemeenschappen te onderscheiden. Zo zijn er naast kensoorten van een Associatie (KA) ook kensoorten van een hogere groep (Verbond-kV, Orde-kO en Klasse-kK). Een exclusieve soort, die in slechts één enkele plantengemeenschap voorkomt, is de ideale kensoort. Soorten die in verschillende plantengemeenschappen voorkomen, maar in bepaalde gemeenschappen duidelijk talrijker zijn, zijn begeleidende soorten (bg). Onder elke tabel is het milieu van de betreffende plantengemeenschap aangegeven betreffende de mate van voedselrijkdom, vochtgehalte en zuurgraad.

Voorbeeld

Ter verduidelijking heb ik om me heen gekeken in de kronkelwaard Cortenoever langs de IJssel bij Brummen, waar

Veldsalie (*Salvia pratensis*). Foto AGBarrows

Brede ereprijs (*Veronica-austriaca* subsp. *teucrium*). Foto Agatchen

Knikkende distel (*Carduus nutans*) op de voorgrond en kruisdistel (*Eryngium campestre*) in natuurgebied Cortenoever.
Foto Henk van der Scheer

mijn bijenvolken staan op het landgoed Reuversweerd. Dat landgoed zelf is rijkelijk voorzien van drachtplanten zoals sneeuwkllokjes (*Galanthus nivalis*), hazelaars (*Corylus avellana*), en sleedoorns (*Prunus spinosa*), die in het vroege voorjaar bloeien. Wat later staan in een aantal omringende weilanden veel paardenbloemen (*Taraxacum officinale*), zowel paarse als wat later in de tijd witte dovenetels (*Lamium purpureum*, respectievelijk *L. album*), en witte klavers (*Trifolium repens*) in bloei en op het landgoed hondsdraf (*Glechoma hederacea*) en ook witte dovenetels. In de lente/zomer bloeien op het landgoed witte paardenkastanjes (*Aesculus hippocastanum*), zomerlindes (*Tilia platyphyllos*), rode kornoelje (*Cornus sanguinea*), en een brede akkerrand met diverse soorten bloemplanten. Het drachtseizoen op Reuversweerd sluit af met langs de stammen van de witte paardenkastanjes omhoog groeiende, bloeiende klimop (*Hedera helix*).

Het landgoed rondom het landhuis is wat hoger gelegen, zodat het bij hoogwater niet overstroomt. In de winter gebeurt dat wel met de omringende weilanden en die fungeren dan als waterberging. Het landschap van Cortenoever

Cortenoever met zicht op de oeverwal aan de oostkant van de IJssel.
Foto Henk van der Scheer

bevindt zich binnen een meander van de IJssel en dat geeft een reliëfrijk landschap van stroomruggen en dalen te zien. De sikkelvormige stroomruggen hopen zich als zandduinen op in de binnenbocht van de rivier, terwijl aan de buitenbocht erosie plaatsvindt. Zo ontstaat een landschap van afwisselend kronkelwaardruggen en -geulen. Binnendijks, in de uiterwaard, is Cortenoever nu een (natuur)gebied van Staatsbosbeheer. Daar waar de natuur zijn gang kan gaan groeien opvallend veel kruisdistels (*Eryngium campestre*), die door een paar paarden en koeien die daar grazen worden gemeden. Het vee vertrappt de begroeiing en dat zorgt ervoor dat de bovenste laag van de grond niet verzuurt, aldus de Veldgids. Kruisdistel is een begeleidende soort in de Associatie van zachte haver (*Helictotrichon pubescens*) en sikkelklaver (*Medicago falcata*). Ook groeit er veldsalie (*Salvia pratensis*) en brede ereprijs (*Veronica austriaca* subsp. *teucrium*), kensoorten van genoemde Associatie die tot de meest soortenrijke en bloemrijke plantengemeenschap van Nederland behoort. De veldgids noemt zestig verschillende plantensoorten die tot de associatie behoren, al zullen die niet allemaal op hetzelfde stukje grond te vinden zijn. De Associatie van zachte haver en sikkelklaver is onderdeel van de Klasse van de droge graslanden op zandgrond en valt onder het Verbond der droge stroomdalgraslanden. Volgens de veldgids groeit de Associatie vooral langs de grote rivieren op niet of weinig bemeste, min of meer kalkrijke, enigszins humushoudend zand en lichte zavelgrond en wordt ze meestal begraaasd. ●

Literatuur

- Schaminée, J., Sykora, K., Smits, N., Horsthuis, M., Haveman, R., Ronde, I. de, 2019. Veldgids Plantengemeenschappen van Nederland. Tweede herziene editie, 463 pp, KNNV uitgeverij, Zeist, ISBN 978 90 5011 708 1.
- Duistermaat, L., 2020. 'Heukels' Flora van Nederland. 24ste druk, 688 pp, paperback, Noordhof Uitgevers, Groningen, ISBN 9789001589561